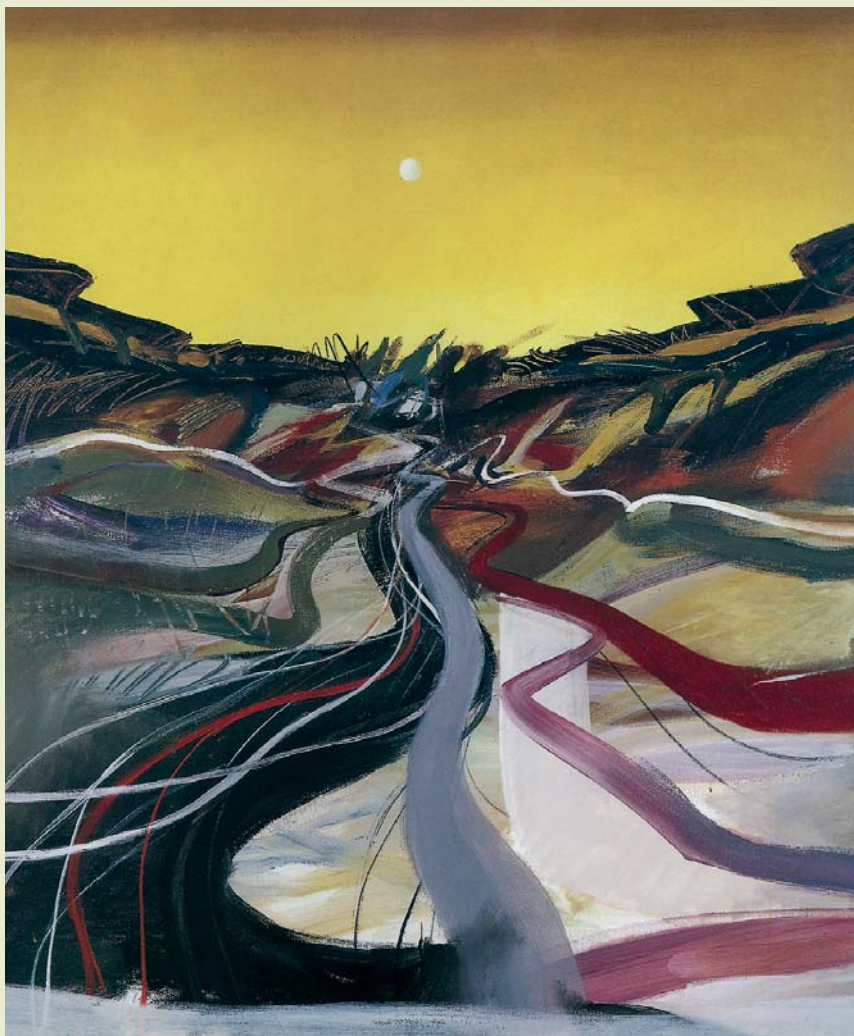

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ • Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ • Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ • ΤΑ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ • ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Δημήτρης Μυταράς, *Κίτρινο τοπίο*

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ, Η ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΔΗΛΑΔΗ των ανθρώπων από τον τόπο όπου γεννήθηκαν και μεγάλωσαν, είναι τόσο παλαιό φαινόμενο όσο και η οργάνωσή τους σε κοινωνίες. Οι άνθρωποι αναγκάζονται να ξενιτευτούν για πολλούς και διάφορους λόγους – ιστορικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς. Τα κείμενα στην ενότητα αυτή έχουν επιλεγεί για να δείξουν τις διαφορετικές μορφές της αποδημίας, τα συναισθήματα που νιώθουν όσοι ξενιτεύονται, αλλά και τον αγώνα επιβίωσης που δίνουν οι μετανάστες, οι εκπατρισμένοι και οι πρόσφυγες στις χώρες υποδοχής τους.

Ιωάννης Βηλαράς

Πουλάκι

Το ποίημα αναφέρεται σε ένα παλαιό πρόβλημα του ελληνικού κόσμου, τον ξενιτεμό, ιδιαίτερα συνηθισμένο σε μερικές περιοχές (π.χ. στην Ήπειρο), λόγω ιστορικών, οικονομικών κ.ά. συνθηκών. Ο Ιωάννης Βηλαράς έζησε στα Γιάννενα την εποχή του Αλή πασά και ήρθε σε επαφή με τους λαϊκούς ανθρώπους και τη δημοτική ποίηση όπου το θέμα της ξενιτιάς είναι κυρίαρχο.

Ειδυλλιακή εικόνα Έλληνα ταχυδρόμου σε ταχυδρομικό δελετήριο (Συλλογή Μ. Κωνσταντίνη)

Πουλάκι ξένο,
ξενιτεμένο,
πούλι χαμένο,
πού να σταθώ;
Πού να καθίσω
να ξενυχτήσω,
να μη χαθώ;

Βραδιάζ' η μέρα,
σκοτάδι παίρει,
και δίχως ταίρι
πού να σταθώ;
Πού να φωλιάσω,
σε ξένο δάσο
να μη χαθώ;

Η μέρα φεύγει.
Η νύχτα βιάζει
να ησυχάζει
κάθε πουλί.
Εγώ στενάζω,
το ταίρι κράζω,
ξένο πουλί.

Κοιτάζω τ' άλλα
πουλιά ζευγάρι
αυτήν τη χάρη
δεν έχω πλια.
Νύχτα με δέρει
με δίχως ταίρι,
χωρίς φωλιά.

Γυρίζω να βρω
πού να καθίσω
να ξενυχτήσω
καν μοναχό.
Κάθε κλαράκι
βαστάει πουλάκι
ζευγαρωτό.

Δεν με γρωνίζουν,
κι εδώ με διώχνουν
κι εκεί μ' αμπώχνουν.
Πού να σταθώ;
Αχ, πώς να γένω,
πού να πηγαίνω,
να μη χαθώ;

♦ **παίρει:** παίρνει ♦ **βιάζει:** πιέζει ♦ **κράζω:** φωνάζω, καλώ ♦ **πλια:** πια, πλέον ♦ **δέρει:** δέρνει ♦ **γρωνίζουν:** γρωνίζουν ♦ **αμπώχνουν:** διώχνουν, απωθούν

Λυγάν οι κλάδοι, ✦
τα φύλλα σειούνται,
γλυκοτσιμπιούνται
τ' άλλα πουλιά.
Κι εγώ το ξένο
το πικραμένο,
χωρίς φωλιά.

Από 'να σ' άλλο
πετάω δενδράκι,
να βρω κλαράκι
για να σταθώ,

για ν' ακουμπήσω,
να ξενουχτήσω,
να μη χαθώ.

Απορριμμένο ✦
σε άγρι' αγκάθια
πικρά μου πάθια ✦
και ξενιτιές,
θρηγώντας μένω,
κι εκεί διαβαίνω
κακές νυχτιές.

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*,
τόμ. 4, Δωδώνη

Ερωτήσεις

- 1 Αντί να εμφανίσει ο ποιητής έναν ξενιτεμένο να μιλά για τις δυσκολίες της ξενιτιάς, παρουσιάζει ένα πουλάκι να τις αφηγείται. Πώς λέγεται αυτή η τεχνική; Την έχετε συναντήσει σε άλλα κείμενα του Ανθολογίου σας ή άλλου βιβλίου;
- 2 Ποιο είναι το σοβαρότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το ξενιτεμένο πουλί; Σε ποιες στροφές διατυπώνεται αυτό;
- 3 Εξηγήστε την επανάληψη του ρήματος «ξενουχτήσω». Πώς λειτουργεί μέσα στο ποίημα;

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Η εμπειρία της ξενιτιάς για το σύγχρονο Έλληνα είναι περιορισμένο φαινόμενο. Είναι όμως πολύ συνηθισμένο για τους κάθε λογής μετανάστες που έχουν εγκατασταθεί στην Ελλάδα. Οργανώστε μια μικρή έρευνα σε ανθρώπους του περιγύρου σας (συμμαθητές, φίλους, γείτονες κ.λπ.) και ζητήστε τους να σας μιλήσουν για το πώς αισθάνεται ένας ξενιτεμένος στη χώρα μας. Συζητήστε στην τάξη τα πορίσματα της έρευνας.
- 2 Ένα συνηθισμένο θεματικό μοτίβο στα δημοτικά τραγούδια της ξενιτιάς είναι ο γυρισμός του ξενιτεμένου, που έχει πανάρχαια καταγωγή. Το μοτίβο αυτό το συναντάμε ήδη στην ομηρική *Οδύσσεια*. Αναζητήστε δημοτικά τραγούδια που να αναφέρονται στο γυρισμό του ξενιτεμένου και συγκρίνετέ τα (προσπαθώντας να βρείτε ομοιότητες) με τη ραψωδία ψ της *Οδύσσειας* (ειδικότερα με τους στίχους 109-121 και 177-209).

✦ **οι κλάδοι:** τα κλαδιά ✦ **απορριμμένο:** παρατημένο, πεταμένο ✦ **πάθια:** πάθη, συμφορές

Γιώργος Θεοδοκάς

Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού

Το πεζό κείμενο που ακολουθεί αποτελεί την αρχή του Γ' κεφαλαίου του μυθιστορήματος Λεωνής (1940) του Γ. Θεοδοκά. Ο αφηγητής, πίσω από τον οποίο κρύβεται ο ίδιος ο συγγραφέας, μας μεταφέρει στις αρχές του 20ού αιώνα στην πολυεθνική Κωνσταντινούπολη όπου αντλεί υλικό και μοιράζεται νοσταλγικά μαζί μας τις νεανικές αναμνήσεις του. Παράλληλα όμως αναπαριστάνει το κλίμα της πόλης και της εποχής αυτής, καθώς και τον ελληνικό χαρακτήρα της, μέσα από τα έθιμα, τις σχέσεις των ανθρώπων, τους κοινούς χώρους, τα αξιοθέατα και τα ιδρύματά της.

Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού ♦ ήταν κόσμος ολόκληρος. Για να μπει πλήρως εισιτήριο, οι μεγάλοι ένα γρόσι, ♦ τα παιδιά μισό γρόσι, τα μωρά τίποτα. Τα όρια όμως ανάμεσα στις διάφορες ηλικίες δεν ήταν χαραγμένα πολύ καθαρά και γινότανε, στην είσοδο, μεγάλες συζητήσεις με τους δημοτικούς υπαλλήλους για το τι έπρεπε να πληρώσει ο καθένας. Μόλις έμπαινες, αντίκριζες τους φύλακες που φορούσανε στολή και κρατούσανε μεγάλες βίτσες. ♦ Γυρνούσανε παντού και παραμονεύανε τα παιδιά. Αν περπατούσανε στα φυτεμένα μέρη, αν έκοβες λουλούδια ή κλαδιά, σε κυνηγούσανε και σε δέρνανε με τη βίτσα. Το ζήτημα ήταν να μη σε πιάσουν, αν σ' έπιαναν, κανείς δεν μπορούσε να γλιτώσει. Αριστερά καθώς έμπαινες, ήταν η μεγάλη χαβούζα ♦ με τα κόκκινα ψάρια. Είχε και μικρότερες χαβούζες, άλλες με ψάρια και άλλες χωρίς. Είχε και βατράχους πλήθος, φωνακλάδες και αστείους. Δεξιά ήτανε μια παράγκα που πουλούσε τσοκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια, ♦ φιστίκια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και αλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μία δεκάρα, αν παζάρευες μπορεί να έπαιρνες και έντεκα, το βράδυ αρρωστούσανε λιγάκι, μα άξιζε ο κόπος.

Βασίλειος Χατζής, Κεράτιος κήπος

Δεξιά κι αριστερά ήταν οι επίσημοι περίπατοι του Κήπου, που έκαναν κύκλο και πήγαιναν προς τη μεγάλη πλατεία του κέντρου. Σ' αυτούς τους δρόμους ήταν όλο νταντάδες, γκουβερνάντες ♦ και παιδιά φρόνιμα. Εκεί συναντούσανε και τις δυο Ιταλίδες αδελφές, την Ίντα και την Τζίλντα, πάντα ντυμένες με όμοια ρούχα. Ήτανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκιές! Ο Λεωνής χαιρότανε σαν τις έβλεπε, μα δεν ήξερε τι να πει μαζί τους. Στεκότανε και τις παρακολουθούσε που πηδούσαν σκοινί, ύστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τι θα λένε

♦ **Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού:** κήπος στην Κωνσταντινούπολη. Το Ταξιμί είναι συνοικία, όπου και σήμερα ακόμη μένουν Έλληνες ♦ **γρόσι:** τουρκικό νόμισμα ♦ **βίτσα:** βέργα ♦ **χαβούζα:** δεξαμενή ♦ **σιμίτια:** κουλούρια ♦ **γκουβερνάντες:** νταντάδες

για μένα που κάθομαι έτσι και τις βλέπω;». Ντρεπότανε κι έφευγε. Μα σε λίγο ξαναπερνούσε από το ίδιο μέρος, με ύφος αδιάφορο, προφασιζότανε πως κάποιον γύρευε ή πως κάτι είχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικά και πάλι ξαναπερνούσε. Εκεί παρουσιάζότανε καμιά φορά κι η Λουίζα η Γαλλίδα, ντυμένη με άσπρα δαντελένια φουστάνια, με τις μακριές καστανές μπούκλες της χυμένες στους ώμους της. Αυτή έκανε τη μεγάλη, διάβαζε μοναχή της ή μιλούσε με τις δασκάλες. Ο Λεωνής την πείραζε, είχε θάρρος μαζί της.

Ανάμεσα στους δυο περιπάτους, καθώς και στα πλάγια του Κήπου, ήτανε πυκνή πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενά μονοπάτια. Εκεί βασιλευαν οι συμμορίες, τα αγόρια του Λυκείου με επί κεφαλής τον Πάρη, το Μένο και το Δήμη, τα αγόρια του Ζωγραφείου, τα αγόρια της Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου, ♦ τα αγόρια των καθολικών φρέρηδων ♦ και διάφορα αδέσποτα αγόρια που δεν ανήκανε σε κανένα σχολειό και τα λέγανε: η μορταρία. ♦ Η κάθε συμμορία διάλεγε μια περιοχή που ήταν η έδρα της και δεν άφηνε κανένα αγόρι, έξω από τα μέλη της, να πλησιάσει εκεί. Τα σύνορα όμως δεν ήτανε σεβαστά και γινότανε συχνά μεγάλοι καβγάδες, ανάμεσα στις συμμορίες, και καμιά φορά και πετροπόλεμος.

Τα κυριότερα παιχνίδια τους ήτανε τα βαρελάκια, τα σκλαβάκια, ο μπίκος ♦ και το κλέφτικο. Τα βαρελάκια παιζόντανε με πολύ περίπλοκους κανονισμούς, περιορισμούς και διαγωνισμούς, που αν ήθελε κανείς να τα βάλει όλα αυτά στο χαρτί μπορούσε να γίνει ολόκληρη διατριβή. Όλοι όμως ήξεραν τους νόμους του παιχνιδιού, απέξω κι ανακατωτά, χωρίς να τους έχουνε διδαχτεί ποτέ. Ήτανε παραδομένοι από αμνημονεύτους χρόνους, μαζί με τους θρύλους του Βυζαντίου, τους άρπαζε κανείς μες στον αέρα του Κήπου τον ίδιο καιρό που μάθαινε και το άλφα-βήτα. Επίσης τα σκλαβάκια ήταν ένα παιχνίδι περίπλοκο που χρειαζότανε ευστροφία και τέχνη. Σ' αυτό λάβαιναν μέρος συχνά και κορίτσια και τότε παιζότανε με μεγάλη ευγένεια και αξιοπρέπεια. Ο μπίκος ήταν ένα παιχνίδι σκοποβολής, που παιζότανε με μεγάλες πλατιές πέτρες, κατά προτίμηση με κομμάτια μάρμαρο από σπασμένα τραπεζάκια του καφενείου, κι είχε κι αυτός τη νομοθεσία του, το κλέφτικο όμως ήταν ένα παιχνίδι ηρωικό. Τα παιδιά μοιραζόντανε σε δυο μερίδες που παράσταναν τους κλέφτες και τους αστυνόμους. Η κάθε μερίδα είχε τον αρχηγό της και το μοίρασμα

Η Κωνσταντινούπολη: Το Πέραν και ο Γαλατάς (επιστολικό δελτάριο)

♦ **Ζωγράφειο και Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου:** ελληνικές σχολές της Κωνσταντινούπολης ♦ **φρέρηδες:** καθολικοί ιερείς και καθηγητές ♦ **μορταρία:** αληταρία ♦ **μπίκος:** παιχνίδι σκοποβολής

γινόταν με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει ισορροπία στις δυνάμεις. Ύστερα οι κλέφτες έπαιρναν δρόμο και χανόντανε μες στα φυλλώματα του Κήπου κι οι αστυνόμοι ξεκινούσαν να τους ανακαλύψουν. Ο νόμος του κλέφτικου ήταν πως, αν οι αστυνόμοι έπιαναν ένα κλέφτη και τον χτυπούσαν στη ράχη, αυτό εσήμαινε πως τον είχανε συλλάβει ή σκοτώσει και τον έβγαζαν από το παιχνίδι. Ο νόμος αυτός όμως ήτανε δίκικο μαχαίρι, γιατί κι οι κλέφτες μπορούσαν με τον ίδιο τρόπο να βγάλουν από το παιχνίδι τους αστυνομικούς. Ο καθένας λοιπόν πρόσεχε να μη βρεθεί μοναχός του απέναντι σε πιο δυνατούς αντιπάλους και τον πιάσουνε και τον χτυπήσουνε στη ράχη. Αν δεν πρόφταινες να το σκάσεις, μπορούσες να κολλήσεις σε κανένα τοίχο ή να πέσεις καταγής ανάσκελα, φυλάγοντας τη ράχη σου, με μπουνιές και κλοτσιές, ώσπου να έρθουν οι δικοί σου να σε σώσουν. Όλη η τέχνη ήτανε να τα καταφέρνεις να απομονώνεις τον αντίπαλο και να τον βγάζεις από το παιχνίδι. Μπορούσε όμως κανείς και να ταμπουρωθεί σε καμιά εγκαταλειμμένη παράγκα, σε κανένα υπόγειο ή σε άλλο βολικό μέρος και να αμυνθεί με όλα τα μέσα, με ξύλα, με πέτρες, με χώματα. Τότε γινότανε πολιορκία. Ένας άλλος νόμος ήτανε πως δεν είχες το δικαίωμα να ξεφύγεις έξω από τα κάγκελα του Κήπου. Αν το έκανες αυτό, ήτανε προδοσία κι όλοι σε κατηγορούσαν.

Στην κεντρική πλατεία ήτανε δυο κτίρια, το οίκημα του καφενείου, που αντιλάλούσε συνεχώς από ξεφωνητά των γκαρσονιών, κι η πέτρινη εξέδρα της μεγάλης ορχήστρας, ψηλή, ανοιχτή από τα πλάγια και σκεπασμένη μ' έναν τρούλο σαν εκκλησία. Εκεί, τις Κυριακές, οδηγούσε την ορχήστρα ο περίφημος Τούρκος μαέστρος Ισχάν μπέης και μαζευότανε από κάτω μεγάλο πλήθος και τον σεριάνιζε, ✦ γιατί έκανε τέτοια σκέρτσα με την μπαγκέτα του, που ήτανε σωστό θέαμα. Από κει και πέρα ήταν άλλος κόσμος. Ήταν τα τραπεζάκια του καφενείου, κάτω από τα πλατάνια και τις καστανιές, το μεγάλο υπαίθριο μπαρ με τις ψάθινες πολυθρόνες και τα τραπεζάκια του στολισμένα με λουλούδια, οι κομποί νέοι με ψαθάκι, σκληρό κολάρο, σκούρο σακάκι και άσπρο λινό παντελόνι, οι ωραίες κυρίες, σφιχτοδεμένες μες στους κορσέδες, ✦ με στενόμακρα φουστάνια και πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια και πουλιά, ήταν οι οικογένειες, ήταν οι βοερές πολιτικές συζητήσεις, τέλος πάντων ο κόσμος των μεγάλων. Τα τραπεζάκια έπιαναν μεγάλη έκταση κι έφταναν ίσαμε την άκρη του Κήπου, που σχημάτιζε σαν ένα μπαλκόνι κι έβλεπε από κάτω του το Βόσπορο κι αντίκρυ την όχθη της Ασίας και το Σκούταρι. Δεξιά ξανοιγότανε ο ορίζοντας της Προποντίδας με τα Πριγκηπόνησα, μισοσβησμένα μες στην ελαφριά ομίχλη. Ήταν ένα πανόραμα που σου γέμιζε το μάτι κι οι ξένοι περιηγητές στεκόντανε και το θαύμαζαν με τις ώρες. Εκεί έπαιζε το καλοκαίρι ο υπαίθριος κινηματογράφος και, κάθε βράδυ, σαν ήτανε να

✦ τον σεριάνιζε: τον χάζευε ✦ κορσέδες: λαστιχένιες φαρδιές ζώνες

αρχίσει, γινότανε ένα είδος ιεροτελεστίας. Μαζευόντανε όλες οι συμμορίες πίσω από την οθόνη, από όπου έβλεπε κανείς περίφημα, μονάχα που τα έβλεπε όλα ανάποδα, και τα πρόσωπα και τα γράμματα, μα αυτό δεν είχε ιδιαίτερη σημασία. Μόλις λοιπόν άρχιζε και σκοτεινίαζε κι είχε πια συναχτεί το παιδοθέμι❖ και αδημονούσε❖ και κλοτσούσε το χώμα, ερχότανε ένας όμιλος από υπάλληλους του Κήπου που κουβαλούσαν, με ύφος τελετουργικό, ένα πελώριο λάστιχο του ποτίσματος. Το συνδέανε με μια βρύση, το ξεδίπλωναν κι άρχιζαν να καταβρέχουν την οθόνη. Καμιά φορά το νερό δεν ερχότανε, οι υπάλληλοι έφερναν εργαλεία, γινότανε ιστορία ολόκληρη. Τέλος το νερό πιτσιλούσε με δύναμη το πανί κι οι συμμορίες, έξαλλες, χειροκροτούσαν, πετούσαν τα καπέλα τους στον αέρα και φώναζαν ζήτω. Κανείς δεν ήθελε να λείψει απ' αυτήν τη σκηνή.

Η Κωνσταντινούπολη: Ο Κεράτιος κόλπος (επιστολικό δελτάριο)

Γ. Θεοτοκάς, Λεωνής, Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Ερωτήσεις

- 1 Ποια θέση είχε στην παιδική ζωή του αφηγητή ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμού; Απαντήστε κάνοντας αναφορά σε χωρία του κειμένου.
- 2 Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται η συνύπαρξη αλλόθρησκων και αλλόφυλων στην Κωνσταντινούπολη στις αρχές του περασμένου αιώνα;
- 3 Περιγράψτε κι εσείς, με τρόπο παρόμοιο με αυτόν του αφηγητή, ένα ομαδικό παιχνίδι που παίζετε με τους φίλους σας.
- 4 Συνθέστε ένα μικρό κείμενο για την πόλη ή το χωριό σας, τους ανθρώπους και τις συνήθειές τους.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Ζητήστε από τους γονείς σας να σας περιγράψουν τα παιχνίδια της παιδικής τους ηλικίας. Περιγράψτε τα κατόπιν στους συμμαθητές σας.
- 2 Ζωγραφίστε τον Κήπο του Ταξιμού ή ένα τμήμα του, παίρνοντας ιδέες από την περιγραφή του αφηγητή.

❖ **παιδοθέμι:** παιδομάνι ❖ **αδημονούσε:** ανυπομονούσε

Ταξίδι χωρίς επιστροφή

Στο απόσπασμα αυτό από το μυθιστόρημα *Οι νεκροί περιμένουν* η συγγραφέας Διδώ Σωτηρίου μάς μεταφέρει στην ατμόσφαιρα της Σμύρνης τον 1922, λίγα εικοσιτετράωρα πριν από την πυρπόληση της πόλης και τον ξεριζωμό των Μικρασιατών από τις εστίες τους. Η Δ. Σωτηρίου ψυχογραφεί τους ήρωές της και αφήνει να διαφανεί πόσο ανυπεράσπιστος είναι ο απλός άνθρωπος στις κρίσιμες στιγμές της Ιστορίας, όταν τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία χωρίς να μπορεί ο ίδιος να μεταβάλει την πορεία τους.

Σκηνή της καταστροφής της Σμύρνης (πάνω αριστερά εικονίζεται ο μητροπολίτης Χρυσόστομος) σε λαϊκή εικόνα της εποχής (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, λεπτομέρεια)

Δεν πρόλαβε ο θείος Γιάγκος να πάει το πρωί στο Γραφείο του και νάτος ξαναγύρισε με την Τζένη Πολιτίδου.

– Ερμιόνη, είπε, με φωνή συγκινημένη μα αποφασιστική, το βράδυ αργά φεύγετε με το βαπόρι για τον Πειραιά. Τα σκεφθήκαμε τα πράματα με την Τζένη, και βρήκαμε πως έτσι θα είναι καλύτερα. Ο αδερφός μου ο Γεράσιμος κι εγώ θα μείνουμε μία δυο μέρες να ταχτοποιήσουμε τις δουλιές μας και μετά, αν χρειαστεί, θα 'ρθούμε κι εμείς.

Η θεία μου έχασε το χρώμα της.

– Γιάγκο, δε θα φύγω δίχως εσένα, ποτέ! Είναι λοιπόν τόσο άσχημη η κατάσταση;

Ο θείος κατέβασε το κεφάλι για να κρύψει την απελπισία του.

– Είναι, Ερμιόνη, δε σου το κρύβω. Όμως, υπάρχουν και ελπίδες, ακόμα, υπάρχουν... Ο Θεός είναι μεγάλος! Πάντως εσείς θα φύγετε σήμερα. Μην επιμένεις, μη με στενοχωρείς. Έχω ανάγκη να συγκεντρωθώ. Πρέπει να φύγω αμέσως για το εργοστάσιο. Εσύ πήγαινε στο

σπίτι, αν νομίζεις πως χρειάζεται να πάρεις τίποτα.

Όταν έφυγε ο θείος Γιάγκος, η θεία μου έμεινε εκεί στη θέση της, απολιθωμένη, άβουλη, νεκρή. Ύστερα την έπιασε πάλι το στομάχι της κι άρχισε να κάνει εμετούς, όπως τότε στην καταστροφή την πρώτη, του Αϊντινιού. ♦ Για λίγη ώρα πάλευε αναποφάσιστη: «Να κατέβω στο σπίτι; να μην κατέβω;». Στο τέλος είπε

♦ του Αϊντινιού: του Αϊδινίου, πόλης της Μικρασίας

στη κυρα-Χρυσή να πάει εκείνη και να προσέξει να μαζέψει ό,τι πολυτιμότερο υπήρχε και να γεμίσει τις δυο πελώριες κασόνες που είχαμε για να κρύβουμε τα χειμωνιάτικα.

– Πήγαινε κι εσύ, Αλίκη, μου είπε, ν' αποχαιρετήσεις τη μητέρα και τον πατέρα σου. Γρήγορα, δεν έχουμε πολύν καιρό.

Έτρεξα να ντυθώ. Αισθανόμουν ανατριχίλες, σαστισμάρα και διάθεση να κλάψω. Σε λίγο μπήκε στο δωμάτιό μου η θεία Ερμιόνη. Στα χέρια της κρατούσε μια σακουλίτσα με λίρες.

– Αυτά, δώσε τα στη μητέρα σου, μου είπε, και πες της (εδώ η θεία μου μεταχειρίστηκε πληθυντικό) να τα φυλάξουν, να μην τα ξοδέψουν. Μόλις δουν πως πλησιάζουν οι Τούρκοι, να μπαρκάρουν με το πρώτο βαπόρι, με το πρώτο καϊκι. Μη γελαστούν και ξενοιαστούν. Ακούς;

Εκείνη τη στιγμή μου φάνηκε πως άνοιξαν δυο πελώρια παράθυρα και μπήκε φως, αέρας και ήλιος μέσα στην μικρή ψυχή μου που πνιγότανε. Θα ήθελα να πέσω στην αγκαλιά της θείας Ερμιόνης και να της πω πόσο την είχα παρεξηγήσει και πόσο καλή ήταν. Μα δεν υπήρχε καιρός για τέτοιες εκδηλώσεις. Γύρισα μόνο και την κοίταξα με μάτια δακρυσμένα και γεμάτα αγάπη. Πήρα την πολύτιμη σακουλίτσα και την κυρα-Χρυσή και τρέξαμε για το σταθμό.

Σ' όλη τη διαδρομή, καθώς αγκομαχούσε το τρενάκι του Μπουτζά♦ για να φτάσει στη Σμύρνη, αγκομαχούσε κι η καρδιά μου από αγωνία. Τα μάτια μου παίζανε νευρικά αρπάζοντας εκείνες τις όλο γαλήνη εικόνες του ήρεμου τοπίου: τα περιβόλια με τα δέντρα, που τα κλαριά τους γέρνανε ως κάτω απ' τον πλούσιο καρπό, τα κοκκινόμαυρα χρώματα, που ρουφούσαν ηδονικά τα τρεχούμενα λαχταριστά νερά, τις αγελάδες και τ' άλογα που αδιάφορα μασούλιζαν το αφράτο χορτάρι τους. Εδώ κι εκεί αμέριμνοι οι χωρικοί με τις κουνιστές τους βράκες, σκάλιζαν τη γης και όργωναν τ' αμπέλια που θα πότιζαν αύριο με το χυμό τους το κέφι των εύθυμων Σμυρνιών, για να τραγουδούν και ν' αγαπούνε...

Μέσα μου πάλευε η συγκίνηση με την οργή. Γιατί πάλι αυτή η αναταραχή κι η τρικυμία; Γιατί οι άνθρωποι του τόπου μας έπρεπε να τρέχουν κυνηγημένοι και να σκοτώνονται. Γιατί να καίγονται πάλι τα σπίτια τους και τα σπαρτά τους και οι ελπίδες τους; Γιατί δε βρισκόταν ένας τρόπος να ζει ο καθένας στη γη των προγόνων του και να τη δουλεύει ήσυχα και καλά, είτε Τούρκος ήταν είτε Έλληνας; Να 'ταν από Θεού δοσμένο τότε, δε θα 'ταν πόλεμος, θα 'ταν σεισμός, αστροπελέκι, πλημμύρα. Τούτη τη συμφορά ποιοι άνθρωποι να τη φτιάχναν και γιατί;

Όταν φτάσαμε στην οδό Μοσκόφ και είδα όλους τους δικούς μου μαζεμένους

♦ του Μπουτζά: προαστίου της Σμύρνης

να τρώνε ξένοιαστοι, κάτι ξεσφίχτηκε μέσα μου. Κανείς εδώ δε φαινόταν ανήσυχος. Μήπως ήταν υπερβολικές οι ειδήσεις του θείου μου;

Η κυρα-Ευανθία σερβίριζε ένα μυρωδάτο μουςακά και σουλήνες[✦] παραγεμιστές. Ρίχτηκα κι εγώ στο πιάτο μου κι άρχισα να τρώω τα γευστικά φαγητά της μητέρας και ν' ακούω τ' αστεία δυο καλεσμένων αξιωματικών που χαριεντίζονταν με τη Ριρή και τη θεία Ελένη. Την ώρα του καφέ ο πατέρας επέμενε να παίξει η Ριρή στο πιάνο το Τροβατόρε[✦] που τ' αγαπούσε, ενώ εκείνη διαμαρτυρόταν.

– Ωχ, καλέ μπαμπά κι εσύ, με τις αρχαιολογίες σου!

Τα νοήματα που μου έκανε η κυρα-Χρυσή από την πόρτα, μου θύμισαν το σκοπό της επίσκεψής μου. Έσκυψα στ' αυτί της μητέρας και της είπα:

– Μανούλα, πάμε έξω. Έχω κάτι πολύ σοβαρό να σου πω.

Της εξήγησα όλα, όπως τ' άκουσα, κι όπως μου τα είπε θεία Ερμιόνη και της έδωσα τη σακούλα με τις λίρες.

Μόλις μπήκε ο πατέρας, η μαμά έκρυσε αμέσως τα λεφτά. Η βιασύνη της εκείνη μ' έκανε να καταλάβω πόσο είχε λείψει μεταξύ τους η εμπιστοσύνη.

– Τι συμβαίνει;, ρώτησε ο πατέρας.

Κοίταξα ερευνητικά τη μητέρα μου και ζήτησα να διαβάσω στα μάτια της τι έπρεπε να πω. Μα εκείνη βιάστηκε να του απαντήσει:

– Το παιδί φεύγει ταξίδι με τη θεία του και την οικογένεια τον Γεράσιμου.

– Μπα; και πως τώρα δα, στα καλά καθούμενα;

– Μα, ως λένε, δεν είναι κι εντελώς καλά καθούμενα. Κάτι, τα νέα απ' το μέτωπο είναι άσχημα.

– Άσχημα; Όλο απαισιόδοξα τα βλέπει ο Γιάγκος. Μια θα υποχωρεί, μια θα προχωρεί ο στρατός μας. Αυτά μου λέγανε, τώρα ακριβώς, οι καλεσμένοι μας. Ας πάνε στο ταξιδάκι τους όμως οι άνθρωποι, και με το καλό να ξαναγυρίσουν.

Η αισιοδοξία όλου του κόσμου εκεί μέσα και η ευθυμία τους έκανε πολύ ευκολότερο τον αποχαιρετισμό μας. Τ' αδέρφια μου με ζήλευαν που θα γνώριζα την Αθήνα κι όλοι μου παράγγελλαν να τους φέρω κάτι για ενθύμιο.

Όταν βγήκα στην εξώπορτα, ξαναγύρισα και φίλησα πάλι τη μητέρα μου.

– Μανούλα, της είπα, μην ξεχάσεις. Όταν χρειαστεί με το πρώτο βαπόρι, με το πρώτο καϊκι... Ακούς;

Καθώς διέσχιζα την οδό Μοσκόφ ένιωσα το ίδιο αίσθημα που είχα όταν μ' έστελναν μακριά απ' το σπίτι μου, με τη γκρίζα εκείνη βαλιτσούλα και τα σταχτιά σύννεφα στην καρδιά. Θα γυρίσω τάχα ξανά στ' αγαπημένα τούτα σοκάκια, αναλογίστηκα με συντριβή. Θα ξαναδώ τη μητέρα μου; Τι νέες βαριές εκπλήξεις μας φύλαγε το μέλλον;

Δ. Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν*, Κέδρος

✦ σουλήνες: φαγάσιμα θαλασσινά ✦ Τροβατόρε: όπερα του Βέρντι

Ερωτήσεις

- 1 Πώς αντιδρούν τα πρόσωπα του συγγενικού και οικογενειακού περιβάλλοντος της αφηγήτριας όταν ακούνε ότι πρέπει να φύγουν από την πατρίδα και τα σπίτια τους; Πού οφείλεται η διαφορά στις αντιδράσεις τους;
- 2 «Μέσα μου πάλευε ... και γιατί;»: Ποια αντιφατικά συναισθήματα και απορίες κατακλύζουν την ηρωίδα και τι είδους ψυχικό κόσμο αποκαλύπτουν;

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Οργανώστε μια ωριαία εκδήλωση στην τάξη με θέμα τη Μικρασιατική καταστροφή. Ο δίσκος *Μικρά Ασία* των Απόστολου Καλδάρα και Πυθαγόρα, καθώς και το μυθιστόρημα *Ματωμένα χώματα* θα σας δώσουν μουσικό και λογοτεχνικό υλικό.
- 2 Αν ζείτε σε πόλη που κατέφυγαν Μικρασιάτες, συνθέστε έναν κατάλογο με ονομασίες προσφυγικών περιοχών ή έναν πίνακα με ονομασίες οδών, που σχετίζονται με τους πρόσφυγες του 1922. Ζητήστε τη βοήθεια του καθηγητή της Γεωγραφίας.

Η Σμύρνη στις φλόγες (φωτογραφία της εποχής)

Θανάσης Βαλτινός

Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται

Το αυτοτελές απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το βιβλίο Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη (Βιβλίο πρώτο: Αμερική), όπου ο Θ. Βαλτινός καταγράφει περιστατικά από την περιπετειώδη ζωή του ήρωά του, μετανάστη στην Αμερική, στις αρχές του 20ού αιώνα. Στο συγκεκριμένο τμήμα παρουσιάζονται οι συνθήκες που ωθούσαν στον ξενιτεμό και οι μεγάλες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν όσοι ήθελαν να μεταναστεύσουν. Ο συγγραφέας μάς μεταφέρει στο κλίμα της εποχής με την απλότητα της περιγραφής και της γλώσσας του, κυρίως όμως με τη φυσικότητα και τον καθημερινό τόνο που δίνει στο κείμενό του.

Το 903♦ αποφάσισα κι εγώ να ξενιτευτώ.

Σηκώθηκα μιαν αυγή, στις δεκαπέντε Μαρτίου, ημέρα Παρασκευή, πήρα οχτακόσιες δραχμές, και αξιμέρωτα πέραγα το Νούδιμο του Ορχομενού. Αποκεί έπεσα στον κάμπο της Μηλιάς. Τότε ακόμα ο δρόμος Λεβίδι-Τρίπολη δεν ήταν φτιαγμένος, πηγαίναμε από Κακούρι μεριά.

Έφτασα στην Τρίπολη το απομεσήμερο κι έμεινα το βράδυ σ' ένα χάνι Βασιλείου Μαχαίρα ή Αναγνωστόπουλου, Δαραίου. Αυτός είχε μπακάλικο, μαγεριό και κρεβάτια για ύπνο. Το πρωί στις πέντε πήγα στο σταθμό κι έβγαλα εισιτήριο για Πειραιά, δέκα δραχμές και ογδόντα λεφτά.

Ήρθε το τρένο μπήκα μέσα, περάσαμε τον Αχλαδόκαμπο, τη μεγάλη γέφυρα, Μύλους, Άργος, Κόρινθο. Περάσαμε τον Ισθμό, από πάνω εμείς από κάτω τα πλοία. Είχα σύσταση για έναν πατριώτη μου στον Πειραιά, Ιωάννη Τσόκο ή Λαβωμένο. Ήταν πολλούς χρόνους εκεί και είχε τραυματιστεί στο επαναστατικό,♦ από σφαίρα στο κεφάλι, πάντα την πάντα,♦ δίχως να τον βλάψει στα μυαλά. Και ο Πειραιάς τον ονόμασε Λαβωμένο. Αυτός είχε και αδερφούς, τον καπετάν Πέτρο, μεγάλο παλικαρά, τον Βασίλειο Τσόκο ή Κακόχρηστο, ληστή Πατρών και περιφερείας. Εκείνη την εποχή είχαν δόξα μεγάλη.

Πήγα τον βρήκα στο σπίτι του, με πήρε, δεν ήξερα την πόλη, με πήγε στο ξενοδοχείο.

Το πρωί ήρθε να πάμε στο γιατρό της εταιρείας να επιθεωρηθώ. Η εταιρεία άνοιγε αργά και χρειάστηκε να περιμένουμε. Σε καμιά ώρα φάνηκε ο γιατρός, μπήκαμε μέσα, με εξέτασε, μ' έβγαλε σκάρτο από τραχώματα.♦

♦ το 903: το 1903 ♦ στο επαναστατικό: δηλαδή στην τελευταία επανάσταση στην Κρήτη ♦ πάντα την πάντα: από τη μια πλευρά στην άλλη, είχε τραύμα διαμπερές ♦ τραχώματα: ασθένεια μολυσματική των ματιών

Μου 'δωσε συνταγή να παίρνω φάρμακα, να ρίχνω στα μάτια μου να καθαρίσουν. Και με το νυστέρι άρχισε να κόβει τα σπυράκια από μέσα τα ματόφυλλα.

Απελπίστηκα που δε θα πέρναγα.

Είχε ένα τρένο το δειλί για Μύλους και ήθελα να φύγω.

Μου λέει ο Τσέκος, πάμε στο σπίτι.

Και με πήρε στο σπίτι του να φάμε. Το σπίτι ήταν μικρό, ένα δωμάτιο για τους ξένους το κράταγε ο αδερφός του, ο καπετάν Πέτρος, άρρωστος.

Είχε και δυο γιους, Νίκο και Μπάμπη, και κορίτσια. Με δέχτηκαν καλά και σήμερα βρίσκονται οι φαμελιές τους στον Πειραιά. Αποφάγαμε, σηκώθηκα να φύγω. Μου είπαν αυτοί να μείνω να φύγω την αυγή, να μην ξενουχτήσω στο δρόμο.

Δεν τους άκουσα, ήμουν φαρμακωμένος.

Μπήκα στο τρένο, μέσα στο βαγόνι είδα έναν που έμοιαζε ξενοφερμένος. Έκατσα κοντά του και πιάσαμε κουβέντα.

Τον ρώτησα πού ήταν.

– Στην Αμερική.

– Τώρα έρχεσαι;

– Μάλιστα.

– Από ποιο μέρος;

– Από το Σικάγο.

– Γνώρισες κανέναν Δαραίο εκεί;

– Ναι, τον Αναστάσιο Μεγρέμη.

– Είναι καλά;

– Καλά.

– Από ποιο μέρος είσαι του λόγου σου;

– Από το Άργος, το χωριό Μπερμπάτι.

– Το όνομά σου;

– Γρηγόριος Γκορίτσας.

– Πώς περνάγατε στην Αμερική;

– Πολύ καλά, ό,τι θέλαμε τρώγαμε. Φτηνά πράματα, ρούχα, παπούτσια.

– Το μεροκάματο;

– Άλλος δύο δολλάρια, άλλος ένα κι εβδομήντα πέντε, άλλος ενάμισι.

– Δουλειές πολλές;

– Πολλές. Γραμμές, μίνες ♦ για το χρυσό, για κάρβουνο και άλλες.

– Και τι ήθελες στην Ελλάδα;

– Ήρθα να δω τους γονιούς μου και θα φύγω πάλι.

– Τότε έκανες καλά. Εδώ μεγάλη φτώχεια. Ο κόσμος κιντυνεύει, σήκωσε φτερό ♦

Το κτίριο της εταιρείας Φορντ στο Ντιτρόιτ των ΗΠΑ (επιστολικό δελτάριο)

♦ μίνες: υπόνομοι των μεταλλείων ♦ σήκωσε φτερό: ξεσηκώθηκε

για έξω. Κάργα ✦ τα καράβια με τρεις χιλιάδες το καθένα, όλο παιδαρέλια. Δω εκεί ✦ κανένas σαραντάρης.

Φτάσαμε στο Άργος κι εγώ κατέβαινα για Μύλους.

Αυτός θα έμενε.

Γεια σου, του λέω, φίλε, χωρίζουμε.

Μου λέει, μείνε στο Άργος, απόψε θα μείνουμε μαζί. Και αύριο φεύγεις.

Του λέω καλά.

Άργος-Μύλους, το εισιτήριο ήταν πενήντα λεφτά. Κι έτσι το αποφάσισα.

Πήραμε τις βαλίτσες του και πήγαμε στην πόλη. Μου λέει έχω έναν κουμπάρο εδώ και πρέπει να τον βρω, να αφήσω τα πράματά μου. Μείνε εσύ να τα φυλάς και εγώ θα πάω.

Ήταν ένα απόκεντρο εκεί, κάτι σοκάκια στενά. Παραμέσα η πόλη ωραία, πλατείες, δρόμοι, εκκλησίες, εμπορικά.

Αλλά τα απόκεντρα βρόμαγαν.

Πήγε αυτός στον κουμπάρο του, έκατσε πλέον της ώρας.

Ήρθε κανένα καιρό, ✦ είχε πέσει η νύχτα.

– Τον βρήκες τον κουμπάρο σου;

– Τον βρήκα.

– Τι σου είπε;

– Να πάω τις βαλίτσες μου εκεί.

– Θα τις πας;

– Θα τις πάω.

– Δίνεις μπέσα ✦ σ' αυτόν με τα πράγματά σου, ρούχα και διάφορα που έχεις μέσα;

– Γιατί;

– Αύριο θα σου πει δεν έφερες τίποτα και πού σε είδα. Αν θέλει σε κάνει και καλά, βράδυ είναι ποιος σε γνωρίζει.

Λες;

Έλα να πάμε στο ξενοδοχείο, να πάρουμε το κλειδί του δωματίου να είσαι ασφαλισμένος. Μη δίνεις μπέσα στον καθένα. Κι εγώ αν ήθελα, ξέρω ένα δρόμο Καπαρέλι-Σάγγα, σου τ' άρπαζα και το 'σκαγα.

Πήγαμε στο ξενοδοχείο, βάλαμε τις βαλίτσες στο δωμάτιο, πήραμε το κλειδί, βγήκαμε έξω.

Μπήκαμε σ' ένα μαγέρικο, ✦ φάγαμε, δε μ' άφησε να πληρώσω.

Πήγαμε ύστερα στο καφενείο, πάλι δε μ' άφησε. Το πρωί σηκωθήκαμε, διατάξαμε καφέδες, έκανα να βγάλω λεφτά, τίποτα. Πλήρωσε και τον ύπνο.

Αλλά, του λέω, είναι μπενετάδες ✦ τώρα.

✦ **κάργα**: επίρρημα, για να δηλώσουμε κάτι πολύ γεμάτο ✦ **δω εκεί**: αραιά και πού, καμιά φορά ✦ **κανένα καιρό**: κάποια στιγμή ✦ **δίνεις μπέσα**: έχεις εμπιστοσύνη ✦ **μαγέρικο**: μαγειρείο ✦ **μπενετάδες**: το αποχαιρετιστήριο γεύμα που παραθέτει αυτός που μεταναστεύει

Πήγαμε στο σταθμό, και έβγαλα εισιτήριο. Τού 'δωσα τη σύστασή μου κι αυτός τη δική του, για να 'χουμε αλληλογραφία, σα φίλοι πια που γνωριστήκαμε, φάγαμε, κοιμηθήκαμε μαζί.

Έρθε το τρένο από το Ανάπλι και χωρίσαμε.

Μπήκα μέσα, κατέβηκα στους Μύλους. Αποκεί πήρα το άλλο για την Τρίπολη. Αυτό πήγαινε αργά, είχε παρουσιαστεί μια έλλειψη από κάρβουνο και πάλευε να πάει με ξύλα. Τα είχαν κανονίσει έτσι οι σιδηροδρομικοί. Στον ανήφορο της Αντρίτσας μας έπιασε μια ψιχάλα μικρή και η μηχανή άρχισε να καλντίζει. ✧ Δεν είχε στίμη ✧ δυνατή να φύγει και στεκόταν και γλίστραγε πίσω και ροβολάγαμε ✧ οι επιβάτες να ρίχνουμε χαλίκια στις ρέλες, ✧ να ξαναπαίρνει μπροστά. Μέχρι να πιάσουμε ίσιωμα μας έβγαλε την ψυχή.

Φτάσαμε στην Τρίπολη βράδυ, τα φώτα είχαν ανάψει. Πήγα κοιμήθηκα τη νύχτα στου Δαραίου, το πρωί έφυγα.

Έκοψα πάλι μέσα από τον κάμπο της Μηλιάς, πέρασα το χάνι του Τουνικιώτη κι άλλα ψηλότερα.

Έμεινα στο χωριό ένα χρόνο και άρχισα τη θεραπεία.

Ο γιατρός να καθαρίζει τα τραχώματα με το νυστέρι και να ρίχνει μέσα τα φάρμακα που με τριβόλιζαν. ✧

Θ. Βαλτινός, *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη*. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική, Άγρα

Ερωτήσεις

- 1 Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει ο ήρωας πριν ακόμα φύγει για την Αμερική; Εντοπίστε τις σχετικές αναφορές στο κείμενο.
- 2 Το βιβλίο από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα έχει τίτλο *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη*. Αφού βρείτε την έννοια της λέξης «συναξάρι» και μελετήσετε το περιεχόμενο του κειμένου, εξηγήστε τον τίτλο.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Ποιες κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα οδηγούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση και ποια τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όσοι πρόκειται να μεταναστεύσουν;
- 2 Χωριστείτε σε ομάδες, καθεμιά απ' τις οποίες να ασχοληθεί με μία περίπτωση Ελλήνων μεταναστών (π.χ. μετανάστευση στην Αμερική, στην Αυστραλία, στη Γερμανία) ή με θέματα σχετικά με τη μετανάστευση (π.χ. αίτια του φαινομένου, συνθήκες υποδοχής, προσφορά των μεταναστών στην πατρίδα τους κ.ά.).

✧ **να καλντίζει:** να φεύγει προς τα πίσω ✧ **στίμη:** ατιμός ✧ **ροβολάγαμε:** κατεβαίναμε ✧ **στις ρέλες:** στις γραμμές του τρένου ✧ **με τριβόλιζαν:** με έτσουζαν, με έκαιγαν

Μαρούλα Κλιάφα

Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το ομότιτλο επιστολικό μυθιστόρημα της Μ. Κλιάφα, που κυκλοφόρησε το 2003. Την υπόθεση του έργου τη μαθαίνουμε μέσα από τις επιστολές που ανταλλάσσουν δύο δεκαπεντάχρονες κοπέλες, η Βερόνικα και η Ελένη. Η Βερόνικα είναι από την Αλβανία και μένει σε μια επαρχιακή πόλη· η Ελένη κατοικεί στην Αθήνα και προέρχεται από αστική οικογένεια της πρωτεύουσας. Η καθημέρα εκμυστηρεύεται στην άλλη τα προβλήματα και τις ανησυχίες της. Η Βερόνικα και η οικογένειά της, λόγω της αλβανικής καταγωγής τους, βιώνουν την καχυποψία και την απόρριψη της τοπικής κοινωνίας. Η Ελένη φαίνεται να μην αντιμετωπίζει τέτοια προβλήματα, αλλά στην πραγματικότητα βρίσκεται σε παρόμοια κατάσταση, καθώς είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες λόγω αυτοκινητικού ατυχήματος. Το πρόβλημά της όμως αυτό το αποκρύπτει από τη Βερόνικα.

1 Δεκεμβρίου

Αγαπημένη μου φίλη Ελένη,

Έλαβα το γράμμα σου και χάρηκα πολύ, γιατί φοβόμουν πως με την αλλαγή της διεύθυνσης μπορούσε και να χαθεί. Ευτυχώς ο ταχυδρόμος είναι ο ίδιος –το διαμέρισμα που νοικιάσαμε είναι στην ίδια γειτονιά με το παλιό μας σπίτι– κι έτσι απ' την πλευρά αυτή δεν υπάρχει πρόβλημα.

Το πρόβλημα είναι οι νέοι μας γείτονες –θέλω να πω, οι ένοικοι των άλλων διαμερισμάτων– οι οποίοι, όταν έμαθαν από το διαχειριστή της πολυκατοικίας πως είμαστε από την Αλβανία, άρχισαν να μαζεύουν υπογραφές για να μας διώξουν. Δε θέλουν, λέει, να ζουν κάτω από την ίδια στέγη με ανθρώπους για τους οποίους δεν ξέρουν από πού κρατάει η σκούφια τους και τι καπνό φουμάρουν.

Προ ημερών η μαμά συνάντησε στο ασανσέρ την κυρία που μένει ακριβώς από κάτω από το δικό μας διαμέρισμα. Την καλημέρισε και, όταν της είπε ποια είναι, η κυρία αυτή άρχισε να βρίζει τη μαμά και να την κατηγορεί πως τάχα κάνουμε θόρυβο και την ενοχλούμε. «Τι ζητάτε στην Ελλάδα;», της είπε. «Εδώ ζούνε τίμιοι άνθρωποι. Δε θέλουμε μαχαιροβγάλτες μέσα στο σπίτι μας. Να ξεκουμπιστείτε και να φύγετε». Η μαμά δε μίλησε καθόλου. Τι να της έλεγε;

Χθες είχαμε καινούριο επεισόδιο. Ένας άλλος ένοικος συνάντησε στο διάδρομο τον αδερφό μου και τον αποκάλεσε βρομο-Αλβανό. Ο Σπύρος ήρθε στο σπίτι σε κακά χάλια. Τα έβαλε με τη μαμά. «Δεν είναι ανάγκη να λες σ' όλο τον κόσμο πως είμαστε από την Αλβανία», της είπε.

Όταν γύρισε ο μπαμπάς από τη δουλειά του, πήγε και βρήκε τον ιδιοκτήτη του διαμερίσματος. «Τι θα γίνει μ' αυτή την κατάσταση;», τον ρώτησε. «Ε, τι να κάνουμε; Υπάρχουν και ρατσοιστές», του απάντησε εκείνος και τον διαβεβαίωσε πως με τον καιρό θα τους περάσει.

Αυτούς μπορεί να τους περάσει. Εμάς όμως η ζωή μας έχει γίνει κόλαση. Γιατί δεν καταλαβαίνουν πόσο πολύ μας πληγώνουν; Εμείς δε βλάψαμε κανέναν. Τι διαφορά έχει αν είσαι Αλβανός, Έλληνας, Τούρκος ή Νιγηριανός; Όλοι πλάσματα του Θεού είμαστε. Γιατί μερικοί άνθρωποι γίνονται τόσο κακοί; Γιατί δεν μπορούν να ανεχτούν το διαφορετικό;

Φοβάμαι, Ελένη, πως δεν μπορείς να με νιώσεις. Δε φταις εσύ. Εσύ είσαι τυχερή. Ποτέ δε θα αντιμετωπίσεις μια παρόμοια κατάσταση. Δε θα δεις ποτέ το φόβο στα μάτια του γείτονά σου. Εσύ τα έχεις όλα: οικονομική άνεση, ομορφιά, έρωτα... Η ζωή είναι δική σου. Ενώ εγώ...

Δεν μπορώ να συνεχίσω το γράμμα μου. Ένας κόμπος έχει σταθεί στο λαιμό μου και με πνίγει.

Βερόνικα
6 Δεκεμβρίου

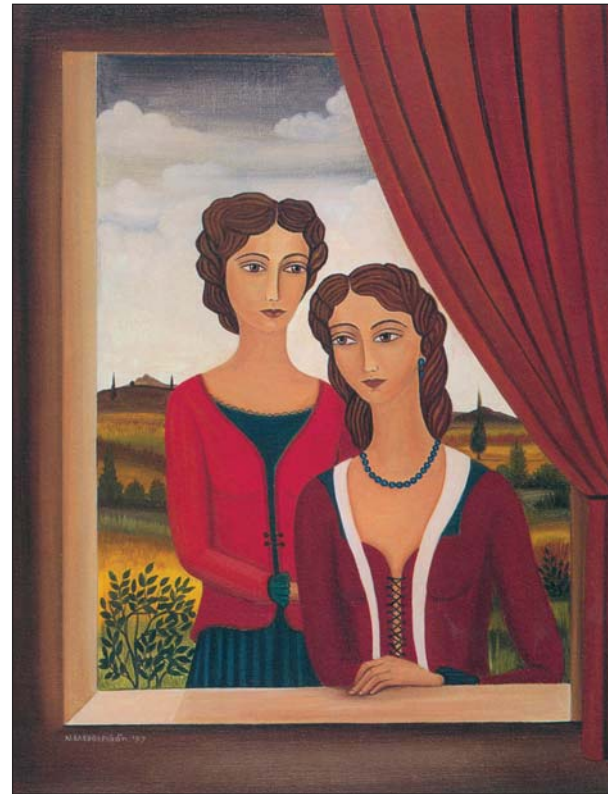
Αγαπημένη μου Βερόνικα,

Πολύ στενοχωρήθηκα με όσα δυσάρεστα σου συμβαίνουν τώρα τελευταία. Έχεις δίκιο. Η ζωή καμιά φορά είναι πολύ σκληρή μαζί μας. Όμως να θυμάσαι πως ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς. Αυτό μου το έλεγε ο μπαμπάς μου όταν ήμουνα μικρή. Τότε δεν καταλάβαινα τι ακριβώς ήθελε να πει. Τώρα ξέρω.

Οι άνθρωποι που μένουν στην πολυκατοικία σας είναι... Τι να πω; Πώς να τους χαρακτηρίσω; Συμμερίζομαι απολύτως την αγανάκτησή σου.

Ιδιαίτερα συμφωνώ με αυτό που γράφεις: πως ο περισσότερος κόσμος δεν μπορεί να ανεχτεί το διαφορετικό. Αδιαφορεί για τον ανάπηρο, σιχάινεται το μελαψό, νιώθει μίσος για όποιον δεν ντύνεται, δε χτενίζεται ή δε σκέφτεται όπως αυτός.

Το χειρότερο όμως δεν είναι να διαβάζεις το φόβο στα μάτια του άλλου. Εκείνο που εμένα με πληγώνει είναι ο οίκτος και η υποκρισία. Σιχάινομαι τους δήθεν διακριτικούς. Αυτούς που καμώνονται πως δεν αντιλαμβάνονται το πρόβλημά σου. Αυτούς που σε βρίσκουν ανήμπορο και σε προσπερνούν ή βιάζονται να στρέψουν αλλού το βλέμμα. Αυτοί είναι οι χειρότεροι.

Νίκη Ελευθεριάδη,
Κοπέλες που κοιτάζουν μέσα από παράθυρο

Είμαι βέβαιη πως πολύ γρήγορα οι γείτονές σας θα αντιληφθούν το λάθος τους. Θα δεις. Όταν διαπιστώσουν πως είστε μια φιλήσυχη οικογένεια, οι φόβοι τους θα παραμεριστούν. Θα καταλάβουν πως ο κάθε ξένος δεν είναι και κακοποιός.

Δε σου γράφω περισσότερα, γιατί αύριο είναι η μεγάλη μέρα. Θα δώσουμε τον τρίτο αγώνα στο μπάσκετ. Πρέπει να κοιμηθώ νωρίς για να είμαι σε φόρμα.

Χίλια γλυκά φιλάκια,
Ελένη

Μ. Κλιάφα, *Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς*, Κέδρος

Ερωτήσεις

- 1 Ποια προβλήματα αντιμετωπίζουν η Βερόνικα και η οικογένειά της λόγω της αλβανικής καταγωγής τους;
- 2 Όπως σημειώνεται στο εισαγωγικό σημείωμα, η Ελένη είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες, αλλά η Βερόνικα δεν το γνωρίζει. Έχοντας αυτό υπόψη σας προσπαθήστε να «διαβάσετε» την επιστολή της Ελένης στις πραγματικές διαστάσεις της.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Συγκεντρώστε στοιχεία για τους αλλοδαπούς που ζουν στην περιοχή σας. Σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση οργανώστε μια εκδήλωση γνωριμίας.
- 2 Τα γεγονότα και οι σκέψεις των κοριτσιών αποδίδονται μέσω των επιστολών που ανταλλάσσουν. Δοκιμάστε να ξαναγράψετε το απόσπασμα σε μορφή διαλόγου μεταξύ των δύο κοριτσιών.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΑΦΑ

Η Μαρούλα Κλιάφα γεννήθηκε το 1937 στα Τρίκαλα όπου και ζει μόνιμα με την οικογένειά της. Έχει σπουδάσει δημοσιογραφία και από το 1972 ασχολείται με τη λογοτεχνία, τη μελέτη της Τοπικής Ιστορίας, τη συλλογή λαϊκών παραμυθιών, παραδοσιακών παιχνιδιών και παλαιών φωτογραφιών. Τα περισσότερα βιβλία της έχουν αποσπάσει επαίνους και βραβεία, ενώ δύο από αυτά έχουν μεταφραστεί στα ρωσικά και στα γερμανικά. Μυθιστορήματα: *Η ηλιαχτίδα* (1974), *Οι πελαργοί θα ξανάρθουν* (1976), *Ένα δέντρο στην αυλή μας* (1980), *Ο κόσμος βαριέται να διαβάξει θλιβερές ιστορίες* (1986), *Δύσκολοι καιροί για μικρούς πρίγκιπες* (1997).